

סדר טו בשבט

מבוא

סדר ט"ו בשבט

אין לך חג מחגי ישראל שטבע הארץ טבוע בו כבט"ו בשבט. חג זה מציב גבולות בין החורף המסתיים לאביב בראשיתו. בכל אשר תפנה תחוש בהתעוררות הטבע ובשיבתו לחיים חדשים. בתקופת המשנה והתלמוד עובדי אדמה היו אבותינו וחיו בחיק הטבע. הם חשו היטב את השינויים המתחוללים בחודש שבט ועל כן שנו (מסכת ראש השנה א, א): "אַרְבַּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים הֵם. בְּאַחַד בְּנִסָּן רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַלְכִּים וְלַרְגָּלִים. בְּאַחַד בְּאֵלוּל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעֲשֵׂר בְּהֶמָּה... בְּאַחַד בְּתִשְׁרִי רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְשָׁנִים וְלַשְׁמַטִּין וְלַזִּבְלוֹת, לְנִטְיַעָה וְלִירְקוֹת. בְּאַחַד בְּשֶׁבֶט רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְאֵילָן, כְּדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי. בֵּית הֵלֶל אֹמְרִים, בְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בּו'". והלכה כידוע כבית הלל. קביעת התאריך במועדו, אף שהיא מלווה בוויכוח, מעידה על התבוננות בטבע, במזג האוויר ובגדילת הצמחים.

צמיחתו של ט"ו בשבט לחג קיבלה תאוצה על רקע הניתוק הפיזי של עם ישראל מארץ ישראל. זה היה חג שבו ניתן ביטוי לגעגועים לארץ, לטיבה ולטבעה, לפירותיה ולנופה. במרוצת השנים פשט המנהג לאכול פירות בט"ו בשבט ולספר בשבחה של ארץ ישראל. במאה השש-עשרה, עם עליית המקובלים יוצאי ספרד ופורטוגל לארץ ישראל, קיבל ט"ו בשבט את תיקונו בלוח המועדים שלנו. האר"י (ר' יצחק לוריא אשכנזי) מתקין סדר האר"י, איש צפת על 'גוריו' וחבריו (אנשי הערגה והכיסופים ביקשו לחדש את פני היהדות הדוויה והמדוכדכת), עמד ותיקן 'יום אכילת פירות', סמל להשתתפות האדם בשמחת האילנות. תיקון ט"ו בשבט, שהיה לימים ל'סדר', יצא מבית מדרשם והיכה שורשים בקהילות ישראל בארצות המזרח השכנות לארץ ישראל ומהן פשט לארצות אשכנז. הספר 'חמדת ימים' עשה פרסום רב לתיקון זה ואף קבע את מתכונתו הדומה ל'סדר ליל פסח'. לימים הוצא הקטע על ט"ו בשבט מתוך הספר 'חמדת ימים' ונדפס בקונטרס נפרד בשם 'פרי עץ-הדר'.

סדר ה'סדר' הוא יסודותיו של סדר ט"ו בשבט: שתיית ארבע כוסות ואכילת שלוש מיני פירות. ליד שולחן מקושט בפרחים ועליו נרות דולקים מסבים בצוותא כל בני המשפחה, וברוב טקס אוכלים משפע הפירות, שותים יין וקוראים פרקי תנ"ך וקטעים מן המשנה, מהתלמוד ומספר הזוהר, ואף נושאים תפילה מיוחדת לברכת העץ, טיבו וטבעו. אחד המנהגים הבולטים הוא סדר שתיית ארבע

כוסות יין. שתיית יין זו מסמלת את המעבר בין עונות השנה. כדי להמחיש זאת נעשה שימוש בגוני יין, מעבר מלבן לוורוד (מעורב אדום ולבן) ובסוף אדום.

חלוקה מקורית של הפירות מביא המקובל רבי חיים ויטאל בספר 'עץ חיים'. לדעתו יש סדר קבוע באכילת הפירות, ועצם חלוקת הפירות מדגישה את העולמות השונים. העולם הראשון הוא עולם העשייה המסומל בפירות נקלפים שתוכם נאכל. העולם השני הוא עולם היצירה המסומל בפירות שקליפתם החיצונית נאכלת ותוכם נזרק, ואילו הגבוה שבעולמות הוא עולם הבריאה המסומל בפירות שנאכלים בשלמותם – קליפה ותוך.

מראשית ימי הציונות, הפך ט"ו בשבט לחג, אות ומופת לשיבת העם לארצו. התנועה הקיבוצית, שהעניקה צביון ארץ ישראלי לחגים, יצרה את הקשר בין סדר ט"ו בשבט והמפעל הציוני. ארון הספרים היהודי, רובו ככולו, עמד לפנינו כשערכנו את ההגדה שלפניכם. יודעים אנו כי גיבוש הנוסח הסופי של הגדת ט"ו בשבט יימשך ודאי שנים רבות. אנו מאמינים ומקווים שבעוד דור או שניים יוחג סדר ט"ו בשבט בכל בית בישראל, וההגדות שנכתבו ושייכתבו יתגבשו לכלל נוסח חגיגי אחד.

מאת: יואל רפל

הסדר

מקרא: 🌿 קטע שקורא עורך הסדר 🌿🌿 קטע שקורא אחד המסובים

סדר ט"ו בשבט

משתתפי הסדר מוזמנים להסב לשולחן עמוס פירות, יין, פרחים ונרות דולקים.

עריכת השולחן

את שולחנות ההסבה מסדרים בצורת ח"ת ופורסים מפות חגיגיות. על השולחנות: קעריות של פירות יבשים וטריים, ירק ופרחים, נרות בפמוטים או על אבנים צבעוניות, יין לבן ואדום וכוסיות יין מזכוכית לבנה שקופה. המהדרים יקשטו את החדר כולו בקישוטי חג ובתאורה הולמת.

סידור קערות הסדר מול פניו של עורך הסדר

קערות הסדר יונחו בגבהים שונים:

בקערה הראשונה: תפוזים, אגוזים ושקדים (פירות עולם העשייה). תוכנם נאכל, קליפותיהם נזרקות.
בקערה השנייה: תמרים, זיתים ותפוחים (פירות עולם היצירה). עיקרם נאכל, זרעם יוצר חיים חדשים.

בקערת השלישית: תאנים (דבלים), חרובים וצימוקים (פירות עולם הבריאה). הכול נאכל.

עורך הסדר פותח במקורו של חג ט"ו בשבט

🌿 ארבעה ראשי שנים הם:

באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים;

באחד באלול ראש השנה למעשר בהמה;

באחד בתשרי ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות, לנטיעה ולירקות;

באחד בשבט ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי. בית הלל אומרים: בחמישה-עשר בו.

(מסכת ראש השנה א, א)

חג לנטיעות

🌿 ולמה זכו אילנות לראש השנה המיוחד לעצמם?

🌿🌿 "ראו שניתן ראש השנה לבני אדם, באו ואמרו: כתוב בתורה 'כי האדם עץ השדה'. נמשל אדם

לעץ ועץ לאדם. ואם כך, מה אדם יש לו ראש השנה, אף עץ בדין הוא שיהיה לו ראש השנה. וכיוון

שדיברו אילנות דברים של טעם נתקבלו דבריהם. אמרו להם: באיזה חודש נקבע ראש השנה שלכם? השיבו אילנות: כיוון שאנו צריכים למים קבעוהו בשבט שמזלו דלי" (הימן הירושלמי).

🌿 "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל..." (ויקרא י"ט, כ"ג). "אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: אף על פי שתמצאו אותה מלאה כל טוב, לא תאמרו: נשב ולא ניטע, אלא הוו זהירים בנטיעות. כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים אף אתם היו נוטעים לבניכם" (ויקרא רבה כ"ה).

🌿🌿 "רבי אלעזר בן עזריה היה אומר: כל שחכמתו מרובה ממעשיו, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מרובין ושורשיו מועטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו; אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מועטין ושורשיו מרובין, שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו, שנאמר: 'והיה כעץ שתול על פלגי מים'" (אבות פרק ג, משנה יז).

חג לציונות

🌿 בשוב ישראל להתיישב בארץ נערכו נטיעות. הנטיעות היו סמל להתיישבות קבע ולהיאחזות בארץ. בראשית ההתיישבות ניטעו אקליפטוסים למאבק בקדחת ולייבוש הביצות; ברושים ודקלים לסימון שבילים ולנוי ולהגנה על עצי פרי מפני רוחות; אורנים ניטעו לצל וליופי בהרים. כיום נוטעים עצי חורש טבעי, אלון, אלה ועוד.

🌿 "יוחנן בן-זכאי אומר: אם היתה נטיעה בתוך ידך ואמרו לך הרי משיח בא, נטע את הנטיעה ואחר-כך צא והקבילהו!" (אבות דרבי נתן).

חג לאיכות הסביבה

🌿🌿 החג המיוחד לאילנות מדגיש ביתר שאת את הצורך לשמור על הטבע ועל איכות החיים והסביבה, על החי, על הצומח, על האוויר הצח, על השקט והשלווה. ט"ו בשבט הוא הזדמנות חגיגית להגביר את הרגישות לעצים, לצמחים ולטבע בכלל.

🌿 "הרבה מלאכות הטיל עלינו המקום: לחרוש ולזרוע ולקצור ולעמר ולדוש ולזרות לנטוע ולעדור, ולבצור ולדרוך, לעזוק ולמסוק, להאכיל בהמה ועוף ולגזוז את הצאן ולשמור על עמלנו ויגיענו. אלא ישיבת ארץ ישראל גדולה, שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, הריני הולך להביא נטיעות אלו שעל כתפי לנטוע אותן באדמתנו. כמו שנאמר: 'ונטעו כרמים ושתו יינם ועשו גנות ואכלו פריהם, ונטעתים על אדמתם ולא יינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם אמר ה' אלוהיך' (עמוס ט, יד-טו)" (ש"י עגנון, תחת העץ).

"עץ היהודים"

יותר מכל העצים החדשים בארץ ישראל, מסמל האקליפטוס את ההתיישבות וההיאחזות החדשה בארץ האבות. האקליפטוס, עץ אוסטרלי גבה קומה ויפה צמרת, הובא לארץ על ידי גנניו של הברון רוטשילד, כדי לייבש אזורים ביצתיים מוצפי מים. בתוך זמן קצר נקלט העץ במושבות וצמח לתלפיות סמוך לבתים. האקליפטוס הפך לסמלן של מושבות העלייה הראשונה. כל כך הזדהה עם ההתיישבות היהודית בארץ, עד שהערבים קראוהו 'סג' ארת אל יהוד' כלומר, עץ היהודים.

שירת העשבים

רבי נחמן מברסלב היה אומר: "דע כי כל רועה ורועה יש לו ניגון מיוחד, לפי העשבים ולפי המקום שהוא רועה שם, כי כל עשב ועשב יש לו שירה, ומשירת העשבים נעשה ניגון של רועה". הוא היה אומר: "הלוואי והייתי זוכה לשמוע את כל השירות והתשבחות של העשבים, איך כל עשב ועשב אומר שירה לה' יתברך, בלי תהייה ובלי שום מחשבות זרות ואינם מצפים לשום גמול. כמה יפה ונאה ששומעים את השירה שלהם וטוב מאוד ביניהם לעבוד את האלוהים ביראה" (ליקוטי שיחות, רבי נחמן מברסלב).

כולם: [שירת העשבים](#) מילים ולחן: נעמי שמר

שער סתיו

מקרא: קטע שקורא עורך הסדר קטע שקורא אחד המסובים

כוס ראשונה

נמזוג כוס ראשונה לכל המסובים. היין הלבן מסמל את עונת הסתיו ואת ראשית החורף. החמה נחלשת, השמיים מתכסים בעבים, העצים בשלכת, הטבע נכנס לתרדמה. הכוס הראשונה מוקדשת להתחדשות עם ישראל בארץ ישראל, להגשמת החלום הציוני ולכבודה של כנסת ישראל.

קידוש

סברי מרנן, ברוך אתה מלך העולם אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון וקידשנו במצוותיו. ותיתן לנו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את יום ט"ו בשבט הזה, יום תפילה והודיה לברכת האדמה. כי בנו בחרת ואותנו קידשת מכל העמים ומועדי קודשין בשמחה ובששון הנחלתנו. ברוך אתה מקדש ישראל והזמנים (מתוך הגדת צה"ל לט"ו בשבט). הנוהגים לברך: ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

שבעת המינים

"אֶרֶץ חֹטֶה וְשֹׁעֵרָה וְגִפֶּן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן; אֶרֶץ זֵית שָׁמֶן וְדִבְשָׁ" (דברים ח, ח).

חיטה

מה היה אותו האילן שאכלו ממנו אדם וחווה? ר' מאיר אמר: חיטים היה. כשאין באדם דעה, אומרים: לא אכל אותו האיש פת חיטים מימיו (בראשית רבה, טו, ח).

נחבד כולנו בעוגה או מאפה דגן אחר שעיקרו קמח חיטה.
הנוהגים לברך: ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם בורא מיני מזונות.

מגישים פירות שתוכם נאכל וקליפתם נזרקת. סמל לעולם העשייה, אנו אוכלים פירות הדורשים הגנה חיצונית מרובה, כגון שקדים ואגוזים. אנו אוכלים את תוכם ומשליכים את קליפתם.

עם ישראל נמשל לגל של אגוזים המסוגל להיות יציב רק כאשר כל האגוזים נמצאים במקומם. אם שולפים אגוז אחד הגל מתמוטט ומתרגש. מכאן למדנו: כל הפירות אדם יכול ליטול מהם מתוך השק, ואין חבריהם מרגישים. אבל האגוז, כיוון שאתה נוטל בידך מעט מהם – כולם מתרגשים. כך ישראל: כיוון שניטל אחד מהם וניתן במחבוש, מיד ניעורים כולם ופודין אותו (על פי שיר השירים רבה ו).

ניקח ללידינו מפירות עולם העשייה. הנוהגים לברך: ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם בורא פרי העץ.

כולם: [אל גינת אגוז](#) מילים: שיר השירים לחן: שרה לוי תנאי

שקד

נתבונן בענף פורח של עץ השקד. ניהנה מן הפריחה הנפלאה. נאכל מפרי העץ ויערב לנו טעמו.

כולם: [השקדייה](#) מילים: ישראל דושמן לחן: מנשה רבינא

השקדייה פורחת ושמש פז זורחת. ציפורים מראש כל גג מבשרות את בוא החג.

ט"ו בשבט הגיע חג לאילנות.

הארץ משוועת

הגיעה עת לטעת

כל אחד ייקח עץ

באתים נצא חוצץ

ט"ו בשבט הגיע חג לאילנות.

ניטע כל הר וגבע

מדן ועד באר שבע

וארצנו שוב נירש

ארץ זית יצהר ודבש
ט"ו בשבט הגיע חג לאילנות.

כולם: [בארץ אהבתי השקד פורח](#) מילים: לאה גולדברג לחן: מוני אמריליו

כנסת ישראל

בט"ו בשבט תש"ט (1949) נחנכה בירושלים ברוב פאר הכנסת הראשונה של מדינת ישראל. "יצאנו מפרוזדור המשטר הזמני", הכריז בטקס הנשיא חיים ויצמן "ואנו נכנסים לטרקלין של משטר דמוקרטי מסודר וקבוע. כנסת זו נבחרה על ידי כל הקהל אזרחי ישראל, ורצון העם כולו בא לידי ביטוי חופשי ומלא בבחירות אלו." ביום ט"ו בשבט תש"ט ניטע בירושלים הבירה האילן הגדול ביותר בדברי ימי ישראל (יום טוב לוינסקי).

שער חורף – עולם היצירה

מקרא: קטע שקורא עורך הסדר קטע שקורא אחד המסובים

כוס שנייה

נמזוג כוס שנייה של יין מיעוטה אדום ורובה לבן. ליין הלבן הוספנו מעט אודם. כבר בחורף הקר ובטבע הרדום מתגלים סימנים קטנים להתעוררות, ללבלוב העצים ולפריחה. מחזור חיים חדש מתחיל בטבע. הכוס השנייה מוקדשת לעצי ארץ ישראל, לאילנות הפרי ולאילנות הסרק, לחורש הטבעי ולחורש הנטוע.

יין זה שאנו שותים מסמל את פירות עולם היצירה, פירות הדורשים פחות הגנה חיצונית אך יכולת ליצירה ממשית, שהרי עולם היצירה חייב ליצור חיים חדשים.

סמל לדרגת עולם היצירה, נאכל מן הפירות שבתוכם גרעיני זרע, גרעינים יוצרי חיים.

זית

נטעם מפריו הכבוש של עץ הזית.

"למה נמשלו ישראל לזית? ...זית אין עליו נושרים לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, אף ישראל אין להם בטילה עולמית, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא" (שמות רבה ל"ו).

🌿🌿 "וַתֵּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֲת עֶרֶב, וְהָיָה עָלֶיהָ זֵית טָרֶף בְּפִיהָ" (בראשית ח, יא).

🌿 ענף עץ הזית נהפך לסמל השלום. עם ישראל שואף לשלום אמת כפי שבא לידי ביטוי בשיר שכתבה שלומית בת השלוש-עשרה.

כולם: [מה אבקש ממך אלוהים?](#) תפילה מאת שלומית גרוזברג

תמר

🌿 למה נמשלו ישראל לתמר?

🌿🌿 "מה תמרה זו אין בה פסולת אלא: תמרים לאכילה, לולבין להילול, חריות (כפות) לסיכוך, סיבים לחבלים, סנסינים לכברה, שפעת קורות לקרות בהן הבית. כך הם ישראל אין בהם פסולת. אלא מהם בעלי מקרא, מהם בעלי משנה, מהם בעלי אגדה, מהם בעלי מצוות, מהם בעלי צדקות" (בראשית רבה מא, א).
בסעודת פירות ארץ ישראל בחמישה-עשר בשבט, ביקש רבי מנחם מנדל מקוצק מתלמידו רבי יצחק מאיר לדרוש מענייני דיומא. פתח רבי יצחק מאיר בפלפול בסוגיית הגמרא על ראש השנה לאילן, שאל ותירץ, הקשה ופירק. אמר לו רבי מנדל: לו היינו בארץ ישראל די היה לנו לצאת לשדות ולהתבונן באילנות כדי להבין מהו ראש השנה לאילן, פשוטו כמשמעו, ולא בדרך הפלפול (ילקוט החכמה).

🌿 נטעם תמרים לחים ויבשים.

🌿🌿 "צִדִּיק כְּתָמָר יִפְרֹחַ; כְּאֶרֶז בְּלִבְנוֹן יִשְׁגֶּה" (תהילים צב, יג).

ארבעה בנים

כנגד ארבעה בנים דיברה תורה. חכם מה הוא אומר: מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלוקינו בט"ו בשבט? אף אתה אמור לו: זרעו וקצרו ונטעו כרמים ואכלו את פריים.

רשע מה הוא אומר: מה עבודת הנטיעה הזאת לכם? אף אתה אמור לו: מתחילת ברייתו של עולם לא נתעסק הקדוש-ברוך-הוא אלא במטע תחילה.
תם מה הוא אומר: מהו סדר זה שאתם חוגגים הערב? ואמרת אליו: סדר זה קבעו אבותינו המקובלים בצפת לפני ארבע-מאות שנה והריהו כתוב לפרטיו בספר 'פרי עץ הדר'.
ושאינו יודע לשאול: את פתח לו והגדת לבנך ביום ההוא "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל" ועוד נאמר "כי כימי העץ ימי עמי" (נגה הראובני).

שער אביב – עולם הבריאה

מקרא: קטע שקורא עורך הסדר קטע שקורא אחד המסובים

נמזוג כוס שלישית של יין, חצייה אדום וחצייה לבן. בכוס השלישית כמות היין האדום גדולה יותר כשם שעוצמת השמש באביב גדלה והולכת. הטבע מתנער משנתו, הפריחה בשיא תפארתה. שלל צבעים בשדות ובגנים.

נקדיש את הכוס השלישית להגנה על הטבע הארץ ישראלי, לשמירה על איכות החיים ואיכות הסביבה ולאהבה של החי והצומח. יין זה מכוון לדרגה העליונה שבפירות עולם הבריאה המסמלים לנו עולם שאינו מתכלה, שדבר אינו מתבזבז בו. ניקח לידינו מן הפירות הנאכלים כמות שהם: תאנים, חרובים וענבים.

גפן

נאכל צימוקים, פרי גפן מיובש. "למה נמשלו ישראל לגפן? אלא מה הגפן כשבעליה מבקשים שתשביח מה הם עושים? עוקרים אותה ממקומה ושותלים אותה במקום אחר והיא

משתבחת. כך, כיוון שביקש הקדוש-ברוך-הוא להודיע ישראל בעולם מה עשה? עקרו
ממצרים והביאם למדבר והתחילו מצליחים שם. קיבלו את התורה ויצא להם שם בעולם"
(שמות רבה מ"ד, א).

כולם: [הבו לנו יין](#) מילים: מתתיהו שלם

תאנה

🌿 "נִצֵּר תֵּאֲנָה, יֹאכֵל פְּרִיָּהּ" (משלי כז, יח).
"למה נמשלה תורה לתאנה? אלא כל הפירות יש בהם פסולת: תמרים יש בהם גרעינים,
ענבים יש בהם חרצנים, רימונים יש בהם קליפין, אבל תאנה כולה יפה לאכול" (ילקוט
שמעוני, יהושע א).

🌿 "רמי בר יחזקאל נקלע לבני ברק. ראה עצים שאוכלות תחת תאנים. והיה הדבש נוטף
מן התאנים, וחלב מטפטף מן העצים ומתערבבים זה בזה. אמר זהו 'זבת חלב ודבש'"
(כתובות דף קי"א, ע"ב).

🌿 נִטְעַם מפרי עץ התאנה שנסחט ממנו כל עיסונו, הוא שקורין חכמינו גרוגרות ודבלים.

כולם: [שלג על עירי \(פירות חמישה-עשר\)](#) מילים ולחן: נעמי שמר

רימון

מתבוננים ברימון ומספרים בשבחו.
"הנצו הרימונים אלו התינוקות שיושבים ועוסקים בתורה ויושבים שורות כגרעיני
רימונים" (שיר השירים רבה, ו, יז).

ראש השנה לאילנות שנקבע לט"ו בשבט מסמל את גאולת ישראל. 'כימי העץ ימי עמי'.
נמשלו ישראל לעץ העומד עירום וקפוא בחורף, הסופות מטלטלות אותו ומאיימות עליו לעקרו. לכאורה מצבו ללא תקווה, אולם גם בשעה זו, בעצם ימי החורף, יונק האילן חיות מחודשת ממעמקי האדמה. כך ישראל נתונים לביזה ולמשיסה כל הימים, ודווקא במעבה האפלה נרקם כבר אורו של משיח. למראית עין שולט הייאוש, אולם השרף עולה כבר באילנות" (על פי ר' ישראל מרוז'ין).

כולם: [עץ הרימון](#) מילים: יעקב אורלנד לחן: עממי-בוכרי בעיבוד י' אדמון

נטיעת אילנות בט"ו בשבט

הקשר בין ט"ו בשבט לנטיעת אילנות התפתח רק לקראת סוף המאה הקודמת בחוגי מבשרי התנועה הציונית. זאב יעבץ, היסטוריון ומחנך, מעצב 'חג נטיעת אילנות' בט"ו בשבט, כותב ומסביר: "למען חבב את הנטעים, אשר נטע ה' לאבותינו, לשבוע מטובם ולהתענג מיופיים, יש לבית הספר לעשות יום טוב, לערוך בו במערכת, ברוב חן והדר את העצים, הנטעים, השושנים והפרחים, ככל אשר יעשו בארצות אירופא בראשון לחודש מאי".

הנטיעות הראשונות בט"ו בשבט התקיימו במושבה יסוד המעלה, וכך מדווחים עליה: "ב"ה, יום ב' לסדר כי ילך מלאכי לפניך, שנת ויתברכו (תרמ"ד 1884), עשרים ושניים בחודש שבט, פה צפת תובב"א. שלום לחותני היקר... בשבוע העברה נטענו בהגן אשר הוא בשותפות עם כל החברה יותר מחמש עשרה מאות אילנות נטיעות... כי אדם עם עץ השדה הוא חברה אחת, וזה בלא זה אין להם חיים טובים. לזאת ראשית עסקנו הוא בנטיעות כי כך הורה לנו הבורא עולם, טרם כל לעסוק בנטיעות, כי גם הוא עשה כן כמו שכתוב: 'ויטע ה' אלוקים גן בעדן'...".

בט"ו בשבט תר"ן (1890) זאב יעבץ, מנהל בית הספר בזיכרון יעקב, לקח את תלמידיו ונטע שתילי עצים בחוצות המושבה. כשכל תלמיד אוחז בידו שתיל, הם צעדו ושרו: "הנה הצפורים המעופפים שרים / כנף רננים הזמיר יתרון בראש אמירים / צפורים נאמנות / בראש השנה לאילנות".

שנים אחדות לאחר מכן, באלול תרס"ו (1906), הציע המורה ח"ל זוטא באספה הכללית של הסתדרות המורים העבריים ביפו: "להטיל חובה לעשות חג נטיעות עצים בט"ו בשבט בכל בתי הספר...". ההצעה התקבלה.

כולם: [גם בעיר וגם בכפר](#) מילים: יצחק. שנהר לחן: יואל ולבה

כולם: [ההר הירוק תמיד](#) מילים: יורם טהרלב לחן: מוני אמריליו

כולם: [איך זה להיות עץ?](#) מילים: דתיה בן-דור לחן: רקפת כלב

שער קיץ

מקרא: 🌿 קטע שקורא עורך הסדר 🌿🌿 קטע שקורא אחד המסובים

🌿 נמזוג כוס רביעית של יין אדום בלבד.

🌿🌿 דמדומי החמה, בקיץ, כאדמומיותו של היין, בכוס הרביעית והאחרונה. הכוס הרביעית מוקדשת לשלום, לאהבת ישראל ולכבודה של ארץ ישראל, ומתת הטבע שהיא מעניקה לנו שמא נקלקל ולא יהא מי שיתקן.

וידוי על פגיעה באיכות הסביבה:

(לקוח מתוך אתר "[מיתרים - רשת לחינוך יהודי דמוקרטי](#)")

אפפנו את עולמנו בערפל עשן ופיח,
בזבזנו אוצרות טבע שקיבלנו בפקדון,
גזלנו נופם של מרחבי רקיע בבנייה מכוערת,

דלדלנו את אוכלוסיית חיות הבר ברשלנותנו,
הפרנו את ברית האיזון בין האדם לטבע,
ויתרנו על איכות חיים ראויה לילדינו,
זיהמנו ימים, נהרות ואגמים ברעל חמדנותנו,
חוררנו את מעטפת האוזון החובקת את עולמנו,
טימאנו מקורות מים חיים במי שופכינו,
יצרנו הררי אשפה וזבל בחלל, במדבר ובחצרותינו,
כרתנו יערות העד תמורת רווח קצר מועד,
לכלכנו אתרי טבע ונוף, חופים, נתיבות ופסגות,
משכנו את עתיד עולמך תוך אדישות וחוסר חזון,
ניצלנו ולא מחזרנו את מתנות הטבע באנוכיותנו,
סיכנו את קיום עולמנו בכורים ובקרינה,
עקרנו ציפורים ממחוזות קינון וממסלולי נדידתן,
פצענו מדרוני הרים במחצבות אבן,
ציערנו אותך ובריותיך בחוסר אחריותנו,
קטפנו פרחי בר, והם אבדו ואינם,
רמסנו ברגל רמה שדה וניר ואחו,
שרפנו עצי יער על מזבח שנאתנו,
תיעשנו במחיר איכות אוויר וים ויבשה.

לשנה הבאה בסביבה ירוקה (מ' אזרי, י' מזור)

כולם: [ולס להגנת הצומח](#) מילים ולחן: נעמי שמר

תפוח

נטעם תפוח וניהנה מטעמו.

"בשעה שכורתין אילן שעושה פירות קולו הולך מסוף העולם ועד סופו ואין קולו נשמע"

(ילקוט ראובני).

חרוב

ניטול תרמילו הקשיח של עץ החרוב, נשים לב לצורתו המיוחדת ונטעם ממתיקותו. 🌿

מעין וחרוב בפתח המערה

"באו אצל יוסף אבו מוסה לפקיעין. אמרו לו: שמא ידעת או שמעת מהו הטעם בדבר שנהגו אחינו בני ישראל לאכול חרובין בט"ו בשבט? אמר להם: שמעתי מפי אבי, ששמע מאביו, ששמע מפי אבי אביו עד הפלח הראשון שהיה במקומנו מימות הבית, וכך שמעתי: 🌿

"שתים עשרה שנה נתחבאו רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בנו במערה זו שבמקומנו מפני גזירת מלכות הרשעה, ושם נברא מעין להם וחרוב למאכלם והיו יושבים ועוסקים בתורה יומם ולילה. לבסוף שמעו בת קול מכרזת ואומרת: בניי חביבי צאו מן המערה, לכו והרביצו תורה בעמי ישראל שגלו באומות ונשתכחה תורתם.

"קם רבי שמעון על רגליו ואמר: ריבונו של עולם, ידוע לפניך שלא לכבודי ולא לכבוד בית אבא מרדתי במלכות הרשעה אלא לכבודך. נשבע אני כי לא תישכח תורתך מעמך, שכבר הבטחת לנו שלא תישכח מפינו ומפי זרענו ומפי זרע זרענו מעתה ועד עולם. אלא ממה אני מתיירא? שמא, חלילה, תשתכח ארץ ישראל מעם ישראל, מתוך שהם ניזונים ממזונות נֶכֶר ונושמים אוויר נֶכֶר. מיד שמעו בת קול האומרת: אף אתה בני! עמד והנהיג שיהיו ישראל אוכלים חרובין בט"ו בשבט, מדי שנה בשנה, וכשהם אוכלים ושואלים: חרוב זה שאנו אוכלים על שום מה? מזכירים ונזכרים, שבית המקדש חרב, ארץ ישראל שוממה וחרבה. עמדו וכתבו הדבר לרבי חנינא, וקבעם כמנהג והיה קורא בהם מדי שנה בשנה" (סיפור עם).

"חוני המעגל היה מהלך בדרך. ראה אדם נוטע חרוב. אמר לו: החרוב לכמה שנים טוען פירות? אמר לו: לשבעים שנה. אמר לו: כלום יודע אתה שתחיה שבעים שנה? אמר לו: מצאתי את העולם בחרובים; כשם שנטעו אבותיי לי, אף אטע אני לבני" (תענית כג, ע"א).

🌿 "מעשה באדם שהיה הולך במדבר והיה רעב, עייף וצמא, ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצלו נאה ואמת מים עוברת תחתיו. אכל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצלו. וכשביקש לילך אמר: 'אילן, אילן, במה אברכך? אם אומר לך שיהיו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין; שיהא צלך נאה הרי צלך נאה; שתהא אמת מים עוברת תחתך הרי אמת מים עוברת תחתך. אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעים ממך יהיו כמוך" (תענית ח).

הנוהגים לברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם על המחיה ועל הכלכלה, על הגפן ועל פרי הגפן, על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה. רחם נא ה' אלוקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך. ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו, והעלנו לתוכה ושמחנו בבניינה ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ונברך עליה בקדושה ובטהרה; כי אתה ה' טוב ומטיב לכול ונודה לך על הארץ ועל המחיה, על פרי גפנה ועל פירותיה. ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה, על פרי גפנה ועל פירותיה".

כולם: [עוד לא תמו כל פלאיך](#) מילים: יורם טהר לב לחן: רמי קליינשטיין

🌿 במה נתברך: "יהי רצון שבעבור עריכת סדר זה, בזכותן של ארבע כוסות ובסגולתם של פירות ארץ ישראל, נזכה להגשמת כל ערכינו. שכל אישה ואיש, שכל עץ ואילן יתנו את פריים המיוחד להם בקהילה ובטבע לאהבה ולהנאה מאילנות ארץ ישראל. שתתחדש עלינו שנת אילן טובה ושופעת ברכה עד בלי די".

כולם: [אל הדבר](#) מילים ולחן: שמרית אור

כולם: [אנשים טובים](#) מילים ולחן: נעמי שמר

תם ונשלם סדר ט"ו בשבט כתיקונו. חג שמח!